

Метод комплексного генетичного алгоритму оптимізації систем з об'єднаними параметрами

П.С. Швець¹, О.Л. Становський¹, Д.А. Монова¹

Summary – The method of the multi-purpose problems decision of multiextreme functions optimization with the generalized arguments by means of complex genetic algorithm is offered.

Key words – genetic algorithm, optimization, generalized arguments, multiextreme functions, star-shaped chromosome.

I. ВСТУП

Еволюційні методи оптимізації неперервно розвиваються. Зокрема, з'являються нові різновиди класичного генетичного алгоритму (ГА), які дозволяють вирішувати завдання пошуку багатомірного оптимуму швидше й ефективніше. Значну роль у цьому розвитку відіграють і самі об'єкти оптимізації, специфіка яких вимагає від ГА нових можливостей. Запропоновано комплексний генетичний алгоритм (КГА), призначений для використання в завданнях багатоцільової оптимізації багатоекстремальних функцій з узагальненими аргументами.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

Розглянемо деяку систему, що складається із двох підсистем, які описуються багатоекстремальними рівняннями:

$$z_1 = z_1(x_1, y_1); \quad (1)$$

$$z_2 = z_2(x_2, y_2), \quad (2)$$

де x_1, y_1, x_2, y_2 – параметри системи, z_1, z_2 – цільові функції її життєвого циклу.

Сформулюємо проблему розв'язку завдання багатоцільової оптимізації такої системи:

$$P^* = P(z_1^*, z_2^*) = \max P[x_1, y_1, x_2, y_2], \quad (3)$$

де P – комплексна цільова функція, $x_{1\min} \leq x_1 \leq x_{1\max}$; $x_{2\min} \leq x_2 \leq x_{2\max}$; $y_{1\min} \leq y_1 \leq y_{1\max}$; $y_{2\min} \leq y_2 \leq y_{2\max}$. У цьому випадку функція P є, по суті, згортою компонент багатоцільового показника якості $P\{z_1, z_2\}$ і перетворює сукупність таких компонентів у скалярний цільовий показник [3].

Якщо в завданні (3) x_1 і x_2 , а також y_1 і y_2 попарно незалежні або, навпаки, рівні між собою, то його розв'язок при відомій функції P тривіальний і може бути легко виконаний за допомогою ГА.

Проблема виникає в тому випадку, коли, наприклад, x_1 і x_2 незалежні, а $y_1 = y_2 = y$. Тоді завдання (3) зводиться до:

$$P^* = \max P[x_1, x_2, y], \quad (4)$$

а класичний ГА стає непридатним для його розв'язання через відсутність символічних моделей такої системи та операторів для їхнього перетворення в ГА.

Особливістю об'єктів, описуваних виразом (4), є одночасна наявність наступних властивостей:

- цільових функцій більше однієї;
- функції багатоекстремальні;
- частина аргументів у функцій узагальнені.

Геометричне двоточкове представлення області аргументів фенотипу (4) наведено на рис. 1. Особина А, відповідно до виразу (4), має два аргументи x_1 та x_2 і один узагальнений аргумент y .

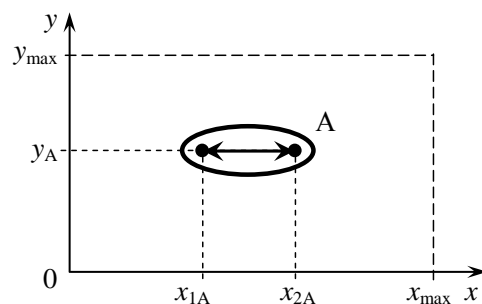

Рис. 1. Геометричне представлення області аргументів фенотипу в КГА.

Як відомо, ГА, завдяки своїм властивостям, є ідеальним інструментом для оптимізації багатоекстремальних функцій, у яких диференційованість, неперервність, задоволення умові Гельдера (у тому числі, ліпшицьованість функції) не є необхідною властивістю; крім того, цільова функція може взагалі не існувати за межами припустимої області, а в її межах мати декілька глобальних екстремумів [1, 2]. У рамках цього алгоритму об'єкт на генетичному рівні моделюється хромосомою, яка є лінійною послідовністю бітових символів [3]. Наявність у фенотипі об'єкта декількох цільових функцій призводить на рівні генотипу до появи "паралельних" хромосом. Однак для цільових функцій з узагальненими аргументами такі хромосоми не годяться.

КГА, так само, як і класичний ГА, починається з введення початкових даних. Оскільки цільових функцій більше, ніж одна, всі вони повинні бути відомі (наприклад, в результаті експерименту) до початку роботи КГА.

Далі починається підготовчий період. Відмінність його від ГА у двох компонентах:

- спочатку розраховуються цільові функції для всієї популяції, а потім їх значення перераховуються в значення функції згортки P ;
- у новому методі символічними моделями об'єкта є

¹ Одеський національний політехнічний університет, просп. Шевченка, 1, Одеса, 65044, УКРАЇНА, E-mail: stanovsky@mail.ru

особливі, комплексні зіркоподібні хромосоми.

Усього зіркоподібних хромосом, створення символічного представлення яких зображено на рис. 2, формується N – по кількості особин-батьків нульового покоління.

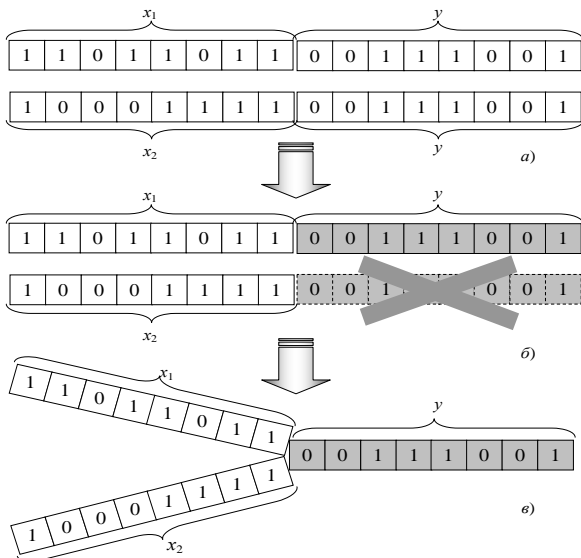

Рис. 2. Схема формування зіркоподібної хромосоми з узагальненим параметром:

- а – формування двох хромосом окремих підсистем;
- б – виключення повторюваного в обох хромосомах гена;
- в – зіркоподібна конкатенація індивідуальних і узагальненого генів.

Реальний процес оптимізації за допомогою КГА може, природно, породжувати набагато складніші зіркоподібні хромосоми із великою кількістю променів довільної довжини.

Далі починається основна частина КГА, коли в циклі об'єкт проживає T епох до завершення процесу оптимізації. Протягом нульової епохи (номер епохи $t = 0$; $t \in T$) спочатку здійснюється схрещування, яке складається з чотирьох операторів: вибору пари, власне схрещування (кросовера), мутації та інверсії. Пари A_1 і A_2 підбираються для схрещування з N особин відповідно до налаштувань користувача (наприклад, випадково).

Механізм схрещування зіркоподібних хромосом особин A_1 і A_2 такий. Спочатку звичайним для ГА способом виконується оператор кросовера для узагальненої частини хромосом батьків. При цьому виходить узагальнена частина хромосоми нащадка.

Таким же чином схрещують окремо індивідуальні частини хромосом особин A_1 і A_2 . Конкатенацією отриманих фрагментів одержують нову повну зіркоподібну хромосому. До окремих її частин застосовують оператори мутації і (якщо необхідно) інверсії, після чого зіркоподібна хромосома нащадка отримана.

Потім N зіркоподібних хромосом батьків і $N/2$ хромосом нащадків зазнають добору за величиною функції пристосованості P .

По закінченні добору з $1,5 N$ особин залишають N кращих за значенням P , інші $0,5 N$ знищуються (зтираються). На цьому поточна епоха процесу оптимізації завершується.

Критерієм загальної зупинки є відсутність збільшення всіх значень функції P для всіх особин поточної та передостанньої популяції після чергової епохи. Така зупинка вважається штатною для алгоритму, оскільки в цьому випадку він сходиться, сходиться на оптимумі і сходиться за прийнятний час.

Якщо алгоритм не сходиться, то необхідно змінювати налаштування користувача: наприклад, кількість особин у популяції, метод заселення області розв'язків на нульовому етапі, функцію пристосованості P , спосіб нормування аргументів, структуру та довжину хромосоми, метод добору пари; кількість і місце розташування точок схрещування, кількість і місце розташування точок, які піддалися мутації, необхідність і методику інверсії, критерії зупинки.

В якості об'єкта практичного застосування КГА вибрано технологічний процес одночасної механічної обробки двома різальними інструментами, які обертаються на одному валу, двох різних поверхонь деталі.

В якості аргументів виразів (1) і (2) у цьому випадку виступає кількість ріжучих зубців інструментів – x_1 і x_2 , відповідно, і узагальнена швидкість їх обертання y ; в якості цільових функцій z_1 і z_2 – шорсткості поверхонь після обробки.

Для умов, прийнятих при порівняльних випробуваннях методу, оптимальні значення $x_1^* = 6$, $x_2^* = 10$, $y = 630$ об/хв знайдені методом добору за 2,3 години, за допомогою КГА – за 63 с машинного часу.

III. ВИСНОВОК

Розроблений метод розв'язку багаточільових завдань оптимізації багатокритеріальних функцій з узагальненими аргументами за допомогою комплексного генетичного алгоритму. Практичні випробування методу на прикладі комплексної механічної обробки деталей показали його працездатність і технічну ефективність.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- [1] Гладков, Л.А. Биоинспирированные методы в оптимизации / Л.А. Гладков, В.В. Курейчик, В.М. Курейчик. – М: Физматлит, 2009. – 384 с.
- [2] Рутковская, Д. Нейронные сети, генетические алгоритмы и нечеткие системы / Д. Рутковская, М. Пилинский, Л.Рутковский. – М: Горячая линия-Телеком, 2008. – 452 с.
- [3] Ротштейн, А.П. Интеллектуальные технологии идентификации: нечеткие множества, генетические алгоритмы, нейронные сети / А.П. Ротштейн. – Винница: Универсум-Винница, 1999. – 320 с.